

AHLAKIN NELİĞİ SORUNUNA BİR BAKIŞ: DARWIN VE NİETZSCHE'DE AHLAKIN İŞLEVİ*

Eda ÇAKMAKKAYA**

ÖZ

Bu yazının amacı evrim teorisi bağlamında insan ahlakının kökenini, gelişimini, işlevini ve bu temelde onun meşruiyeti sorununu Darwin ve Nietzsche'nin kuramlarına ilişkin olarak ele almaktır. Çalışma bu iki yaklaşım bağlamında yapılacak karşılaştırma doğrultusunda, evrime ve ahlaka ilişkin olarak verilmiş tasarımların hangisinin gerçeğe daha uygun ve özgürlüğü sağlamada daha yetkin olduğunu teorilerin benzerlikleri ve farklılıkları göz önünde bulundurularak sorgulamaya çalışacaktır. Sonuçta, Nietzsche'nin Darwin'den ne kadar etkilendiği gösterilecek ve ahlakın kökeni her ne kadar iki düşünür için de benzer kategoride bulunsa da, onun işlevi hakkında Nietzsche'nin Darwin ile belirli bir noktaya kadar hemfikir olmasına karşın, sonuçsal mükemmeliyetçiliği nedeniyle son tahlilde ters düştüğü gösterilecektir. Metot olarak fenomenolojik ve analitik yöntemler kullanılacaktır.

Anahtar kelimeler: Evrim, ahlak, ahlakın işlevi, Darwin, Nietzsche

(A Look at the Question of Morality: The Function of Morality in Darwin's and Nietzsche's Theories)

ABSTRACT

The aim of this paper is to evaluate the origin, development, function and legitimacy of human morality in the context of evolution theory in relation to Darwin and Nietzsche's theories. The study will try to examine which designs are more competent in providing for the truth and freedom by considering the similarities and differences. As a result, it will show how Nietzsche is influenced by Darwin. Although the roots of morality and its function are in the similar category for the two thinkers to a certain point, Nietzsche contradicts Darwin in the final analysis due to his consequential perfectionism. Phenomenological and analytical manners will be used.

Key words: Evolution, morality, function of morality, Darwin, Nietzsche

* Bu metin Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü Sistemantik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı Doktora programında Pr. Dr. Hamdi Bravo tarafından temin edilen 'Evrime ve Etik' (2017 Güz Dönemi) adlı ders için hazırlanmış metnin değiştirilmiş/geliştirilmiş halidir. Kendisine paha biçilemez görüş ve eleştirilerini özveriyle paylaşması nedeniyle sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bir şehit çocuğu olan dedem Hüseyin Çakmakkaya ve onun babası olan Ali Çakmakkaya'ya teşekkür etmeyi borç bilirim.

** Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim elemanı, cakmakkaya.eda@gmail.com
FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2017 Güz, sayı: 24, s. 421-437
ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

Makalenin geliş tarihi: 30.09.2017
Makalenin kabul tarihi: 29.11.2017

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

*“Darwin’den neleri aldığını bildiği için,
kendisini¹ ondan ayırt etmekte çok
istekliydi; görüşlerinin o kadar büyük bir
kısmını bu Darwincilik gölgeliyordu ki.”²*

1.Giriş

Günümüzde ahlakın kökeni ve onun işlevi sorunu hala önemini korumaktadır. Çünkü açıktır ki bu konuda oluşturulacak olan tasarım salt teorik olmakla kalmayacak, normatif bağlamda da toplumsal hayatı şekillendirecektir. Ahlak kimilerince değişmez ilahi dogmalar alanı olarak görülmüşken, kimilerince değişkenlik içeren, insan ürünü bir yargılar alanı olarak kabul edilmiştir. İkinci varsayım kabul edilecek olursa, ahlak sorgulanmaya çok daha fazla açılarak, evrensel niteliğini kaybedecektir.

Bu çalışmada ise ahlakın kökeni, meşruiyeti ve onun işlevine ilişkin sorunlar, Darwin ve Nietzsche’nin kuramları bağlamında ele alınacaktır. Her iki düşünür için de ahlak; değişken, insan ürünü, evrimsel bir sürecin sonucunda ortaya çıkan bir şey olsa da, bir yanda ahlakı ilerlemeci bir öge olarak konumlandıran Darwin, diğer yanda onu ilerlemenin tıkayıcısı olarak gören Nietzsche durmaktadır. Ancak bu tahlil oldukça yüzeysel kalmaktadır. Dikkatle bakılacak olursa; Darwin’in insanının, Nietzsche’de köle karakterine tekabül eden bir grup olduğu ve Nietzsche’nin ahlak eleştirilerini, efendi karakterinin önünü açmak adına sunduğu görülebilir. Nietzsche için ahlak köle karakteri için gerekli ve faydalı iken, efendi karakteri için olumsuz konumlandırılmakta ve bu bağlamda sonuçsal olarak mükemmeliyetçi olması nedeniyle ilerlemenin tıkayıcısı olarak ele alınmaktadır.

Çalışmanın ilk kısmında, Darwin’in evrim teorisinin kısaca serimlenmesinin ardından bir alt başlık ile onun kuramında ahlakın organizmanın doğasına bağlı olarak nasıl geliştiği ve işlevi ortaya konulacaktır. İkinci kısımda, Nietzsche’nin evrim teorisine, kendi evrim teorisini anlatan derli toplu bir metni olmaması nedeniyle Darwin eleştirileri üzerinden yer verilecektir. Ardından bir alt başlık ile ahlakın işlevinin daha iyi anlaşılabilmesi adına onun Efendi-köle ahlakı anlatılacak ve sonrasında Nietzsche’nin teorisinde ahlakın işlevi serimlenecektir. Her

¹ Metnin orijinalinde “kendi” ile kastedilen kişi Nietzsche’dir.

² John Richardson, Nietzsche’s New Darwinism, Oxford: Oxford University Press. 2004, Introduction. İngilizce orijinalinden kendi çevirim olmakla beraber, İngilizce orijinali şöyledir: “He is so eager to distinguish himself, because he knows how much he has taken over from Darwin—how big a part of his own view, this Darwinism looms.”

iki düşünürün de serimlenmesinin ardından iki düşünür arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da gözetilmek suretiyle ahlakın işlevine ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Sonuçta; her iki düşünüre de bazı bakımlardan haklılık verilmek, bazı bakımlardan eleştirilmek suretiyle, farklılıklarına rağmen benzerliklerinin daha çok ve önemli olması nedeniyle Nietzsche'nin bir Darwin'ci olarak okunabileceği yargısı ile sonlanacaktır.

2.Darwin'de Evrim

Darwin "Türlerin Kökeni"³ adlı kitabında geleneksel olarak farklar üzerinde odaklanan yaklaşımların aksine, türler arasındaki benzerlikleri bilimsel olarak ortaya koymak suretiyle, türler arasında bir akrabalık olduğu iddiasıyla karşımıza çıkar ve evrimin ilkeleri sorununu gündeme getirir.

Böylece ilk bölümde, evcilleştirmenin getirdiği değişim hareketlerini inceler ve şöyle derecelendirir: "...her durumda iki etken olduğunu göz önünde tutmamız gerekir: organizmanın doğası ve koşulların doğası. Birincisi çok daha önemli görünmektedir..."⁴. Çünkü, yabanıllaşmış evcil çeşitlerimiz yavaşça ama süreklilik halinde kendi kökenlerindeki ıralarına yeniden dönerler. Çalışmalar, çaprazlanma yöntemi ile ayrı ırklar elde etme olanağının oldukça abartıldığını göstermektedir⁵. Darwin, soyaçekim ve ataya dönüş ilkelerinin güçlülük derecesinin, değişimin sürekliliğini etkilediği kanısındadır.

'Varolma savaşı' kavramı onun düşüncesinde kritik öneme sahiptir. Varolma savaşından ötürü, değişimler fiziksel yaşam koşullarına karşı faydalıysa, korunmayı sağlayacak ve kalıtsal olarak iletilecektir. Bu terim Darwin'de oldukça geniş bir anlamda kullanılır, öyle ki; bireylerin varlıklarını devam ettirebilmeleri adına birbirlerine olan bağılıklarını dahi kapsar. Her varlık, varlığını devam ettirmek üzere programlanmış gibidir. Bu açıdan bakıldığında, doğa hem bir denge hem de amansız bir savaş alanıdır. Bu savaş ise daha uyumlu olanlar kazanmaktadır.⁶

Karmaşık ilişki ağı içinde, yararlı değişiklikler doğal bir biçimde korunmak eğiliminde olacağı gibi, bir sonraki kuşağa aktarılma eğilimi de bulunacaktır. Darwin bu ilkeyi en uygunların yaşamda kalması ya da 'Doğal

³ Charles Darwin, Türlerin Kökeni, Çev. Öner Ünalın. Evrensel Basım Yayın, İstanbul. 2016, ss. 27-31.

⁴ a.g.e. s.34

⁵ a.g.e. ss. 36-44

⁶ a.g.e. ss. 88-96

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

Seçilim⁷ olarak adlandırır. Değişimde alışkanlıkların ve organların kullanılma/kullanılmama durumlarının etkisi vardır. Bu oldukça yavaş ve uzun bir sürece tekabül eder ki; bu süreçte, birbirinden oldukça farklı coğrafi mekanlardaki hayvanların eylemleri gözlemlendiğinde, çevreye uyum sürecinde içgüdünün payı da büyüktür⁸. İçgüdüye yapılan bu vurgu, ilerde çağdaş evrimsel biyolojinin temeli olacaktır.

2.1. Darwin’de Ahlakın İşlevi

Darwin’e göre insan, doğası gereği toplumsal bir varlıktır. Özellikle fiziksel yapısı gereği tek başına üreme ve büyüme imkanına sahip değildir. Yalnız kalmaktan hoşlanmaz. Bazı hayvanlarda görülen pençe, kalın tüy gibi doğal silahlara da sahip olmaması nedeniyle doğayla baş edebilmek adına birlikte hareket etme ihtiyacını hisseder. İnsanın fiziksel olarak bu zayıf konumu, zeka yetenekleri ve diğer insanlarla birlikte yaşama ve yardımlaşması gibi toplumsal niteliklerle dengelenmiştir.⁹

Söz konusu evrim anlayışını, insanı içine alacak biçimde genişleten Darwin, ‘İnsanın Türeyişi’¹⁰ adlı yapıtını, ilki; insanın da bir başka biçimden türeyip türemediğini sorgulamak, ikincisi; eğer türemişse onun gelişim aşamasını izleyebilmek, üçüncüsü ise insan ırkları arasındaki farklılıkları serimlemek amacıyla kaleme alır. Darwin insanın bir çeşit maymun türünden evrildiği kanısındadır. Bunu tanımlayabilmek adına öncelikli olarak insanın fiziksel yapısını hayvanlar ile karşılaştırma yoluna gider. Özellikle insan beyni ile üst maymunların beyni arasındaki yüksek orandaki benzerliğe ve bazı hastalıkların hem hayvanlarda hem de insanlarda görülmesine dikkatleri çeker.¹¹

Değişken olan insan bedeni ve zihni, tıpkı alt hayvanlarda söz konusu olan aynı genel yasalara tabidir. Böylece yararlı değişimler korunurken, zararlı olanlar elenirler. Diğer bütün varlıklar insanın önünde eğilirler; çünkü insan, zihinsel yetilere, benzerlerini korumasına neden olan toplumsal alışkanlıklara, geleneğe ve beden yapısına sahiptir. İnsanı bu denli üstünlüğe götüren şey ise **“gözleme, bellek, merak, imgelem ve akıl yetilerinin doğrudan sonucudur”**.¹² Darwin bu bağlamda Bay

⁷ a.g.e. s. 145

⁸ a.g.e ss. 292-293

⁹ Charles Darwin, İnsanın Türeyişi, Çev. Sevim Belli, İstanbul: Onur Yayınları, 2008, s. 89, 155

¹⁰ a.g.e. ss. 11-12

¹¹ a.g.e. s. 17

¹² a.g.e. s. 72

Wallace'ı yalnızca doğal seçim yoluyla bu üstünlüğün sağlandığı iddiası üzerinden eleştirir. Açıktır ki, Darwin'e göre, salt doğal seçim bu üstünlüğün yolunu açamaz. Organizmada var olan gözlem, bellek, merak, imgelem, akıl ve beden yapısı –hepsi bir bütün olarak- söz konusu doğal seçilime yön verir.

Darwin'e göre; içgüdüsel eylemler öğrenilmiştir, dolayısıyla değişebilirler ve kendi yerlerini başka içgüdülere bırakabilirler. İçgüdü zekadan ayrı bir şey değildir. Bazı zeki davranışlar zamanla kalıtsallaşarak içgüdüye dönüşür ve düşünüp taşınmaya gerek duymaksızın kendini açığa çıkarır. Zihinsel yetiler ilerleme gösterir. Bu ilerlemede en önemli yeti, "Dikkat"tir. Dikkate benzer bir biçimde, insanda bellek ve imgelem de vardır. Bununla beraber, insanın en üstün yeteneği 'us' tur. Us evrimsel alışkanlığın sonucu olarak en üst düzeydedir.¹³ Karmaşık dil yetisi de insan beyninin gelişimine katkıda bulunmuştur.¹⁴

Darwin'e göre insan ile hayvanlar arasındaki en temel fark ahlak duygusu ve vicdandır. İnsanın niteliklerinin en soylusu olan ahlak ve vicdan hem benzerlerini korumasını sağlar hem de adalet ya da görev adına kendi varlığını tehlikeye atmasına sebep olur.¹⁵ Toplumsal içgüdü nedeniyle, ilk olarak; birey benzerleriyle birlikte olmaktan ötürü mutlu olur, onlara karşı sempati geliştirir ve karşılıklı hizmette bulunur. Bu durum türün bütün üyeleri için geçerli değildir ancak belirli küçük bir yapı için geçerlidir. İkinci olarak; zihinsel yetilerin gelişmesiyle geçmişte yapılan eylemler ve dürtüler imgeler halinde saklanır. Üçüncü olarak; ses organlarının birikimli gelişimi ile toplumsal içgüdünün yan yana gelmesi sonucu oluşan dil yetisi sayesinde, bireyler taleplerini birbirlerine iletebilir ve her bir bireyin topluluğun faydasını öncelikli olarak gözetmesi gereği ile ahlak anlayışı da yavaş yavaş şekillenmiş olur. Topluluğu öncelikle temel sebebi, var olma savaşı ve toplumsal içgüdüğü açığa çıkaran benzerlerine olan sempati duygusudur. Bu hususu gündeme getiren önemli etkenlerden biri de üyelerin davranışlarını yönlendirmesini sağlayan alışkanlıklarıdır. Tüm diğer içgüdülerin gelişimi ve devamlılığı alışkanlık ile sürdürülür. Bir dürtü her zaman için bir diğer dürtüye baskın gelir. Bu bakımdan birini takip etmek doğru iken ötekini takip etmek yanlış olacaktır.¹⁶

Bu toplumsallığın asli sebebi ise varolma savaşında insanın tek başına ayakta kalabilecek fiziksel donanıma sahip olmamasıdır. Özellikle de

¹³ a.g.e. ss. 98-110

¹⁴ a.g.e. ss. 121-127

¹⁵ a.g.e. s. 139

¹⁶ a.g.e. ss. 139-143

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

tehlike söz konusu olduğunda, türün üyeleri birbirlerini uyarırlar. Toplumsal şekilde yaşama alışkanlığı aynı zamanda sevgi düzeyinde de artış göstermiş gibi görünmektedir. Sevginin genişlemesi elbette ki alışkanlığa ve doğal seçmeye bağlı olarak gelişmiştir. Çünkü birliktelik hali türün üyelerine hem haz, hem fayda hem de tehlikelerden kurtulma imkanı sağlamaktadır. Buna karşın diğerleri, yani birliktelik halinde olmayanlar; hazdan, faydadan nispeten daha yoksun olmakla beraber tehlikelere karşı savunmasızdırlar. Bu bağlamlarda bakıldığında Darwin’e göre, insan fizyolojisi gereği tehlikelere karşı savunmasız olması nedeniyle, hem mecburen hem de istekli olarak toplumsaldır. Bu durum zamanla bir tür özgecilik yaratır. Bu özgecilik temelini yine varolma savaşından alması sebebiyle benci’liğin bir türü olarak da okunabilir. İlerleyen zaman içinde gelişen ahlaki yapı ve vicdan kavramı söz konusu evrimsel başlangıç ivmesinin önüne geçerek onu baskılayan bir anlama dönüşmüştür. Sonuç olarak; Darwin için ahlaksal bir yapı içinde her ne kadar başlangıçta varolma savaşı adına benci idi ise de artık özgecidir.¹⁷

Sempati duygusu birincil derecede önemlidir. Sempati bellek yoluyla geçmişte saklanan haz ve acıyı karşıdakinde görmenin refleksiyonunu gösterir. Başkasının acısını dindirince kendi acımızı dindirmiş gibi oluruz. Sevinç de benzerdir. Ancak bu çoğunlukla iç-grup için geçerlidir. Karşılığında ilerde iyilik görme düşüncesinin de etkisi söz konusudur. İnsan toplumsaldır ve benzerlerine sevgi ve sempati duyar. İçgüdü, akıl, sevgi, sempati üyenin kendi kişisel çıkarlarıyla çatışmaya düşmediği sürece ötekinin yardımını gözetmeye sebebiyet vermektedir.

İnsanda içgüdüsel tepkilerin güçleri farklı derecelerde bulunur. Bir içgüdü diğerine üstün gelebilir. Darwin bir insanın neden bir içgüdüye bir diğerinden daha fazla uyma isteği duyduğunu açıklamaya çalışır ki bu da ahlak anlayışı sorununun dayandığı noktaya işaret edecektir. Bir insan kendi topluluğunun üyesi olan bir diğeri için kendi hayatını tehlikeye atabilirken, bir yabancı söz konusu olduğunda duyarlılığı oldukça azalacaktır.¹⁸

“Ahlaklı bir varlık geçmiş ve gelecek davranışlarını ve davranış nedenlerini karşılaştırma ve onaylama ya da onaylamama yeteneğinde olan bir varlıktır.”¹⁹ Ancak bireysel bazda bazı içgüdüler diğerlerine baskın olsa

¹⁷ a.g.e. s. 151

¹⁸ a.g.e. ss. 156-158

¹⁹ a.g.e. s. 159

da, övülmekten hoşlanmak ya da kınanmaktan rahatsızlık duymak gibi toplumsal içgüdüler açlık, zevk vb. gibi temel dürtülere baskın gelir.²⁰

Bellek içgüdülerdeki tercihi hatırlatır ve tercih edilen içgüdü etkisini yitirdiğinde tercih edilmemiş içgüdü pişmanlıkla vicdan azabına neden olur. Söz konusu tercih problemi çoğunlukla başkalarının zararına dahi olsa kendi isteklerine yöneltir insanı. İstek karşılandıktan sonra, belleğin yaptığı değerlendirme sonucu ceza, vicdan, pişmanlık, üzüntü veya utanç olarak geri gelir. Utanç başkalarının yargısıyla ilişkilidir ve sonunda gelecekteki olası davranışı için yeni bir karar almak yoluna gider ki bu bilinci işaret eder.

Bilinç geçmişi değerlendirmek suretiyle geleceğe rehberlik eder ancak bu salt bilinçle açıklanamaz. Aynı zamanda kendi benzerlerinin yargılarına da bağlıdır. Tanrı inancına sahip olanlar için yargı merci her daim söz konusu iken, diğerleri için üçüncü göz yargılayan Tanrıya tekabül eder. Vicdanı nedeniyle kişi duygu ve tutkularını askıya alarak kendi kendine egemen olma amacıyla hareket eder. Böylece kendini askıya alırken toplumsallığın gereklerini de öncelemiş olur. Bu ahlaki bir tutumdur ve yukarıda da anlatıldığı gibi evrimsel olarak gelişim göstermiştir.²¹ Bir başka deyişle; ötekini önceleyerek, özgeci olarak konumlandırılan insanın bu tavrının asli sebebi varolma savaşı ilkesi uyarınca doğayla tek başına baş edemiyor olmasından ötürüdür. İnsan toplumsal bir varlıktır. Bireysel olarak kendini doğaya karşı koruyabilmenin yolu, türün diğer üyeleri yani diğer insanlarla işbirliğine gitmektir. Bu toplumsallık zamanla benciliği baskılar özgeciliğe dönüşür. Böylece evrimsel olarak birlikte yaşama ihtiyacından açığa çıkan özgecilik bir ahlak oluşturur ve o toplumun devamını sağlar.

3. Nietzsche'de Evrim

Nietzsche kendi evrim anlayışını genellikle Darwin eleştirileri yoluyla anlatır. Onun evrim teorisinde merkezi rolü, fizyolojinin doğası alır. Bu noktada Darwin'i çevresel koşulların önemini abarttığı gerekçesiyle eleştirir: "Darwin ekolü²²... evcilleştirme etkisinin derin olabileceğini, hatta

²⁰ a.g.e. ss. 159-160

²¹ a.g.e. ss. 164-165

²² Nietzsche Darwin eleştirilerini 'Darwin ekolü' ve/veya 'Darwinizm' göndermeleri üzerinden yapmaktadır. Buna ilişkin olarak Moore ve Conway gibi bazı araştırmacılar onun birebir Darwin okuması yapmadığı (olasılıkla 'Bir Bebeğin Biyografik Taslağı' hariç), aksine İngiliz Darwinciliği üzerine ciddi okumaları olduğu ve eleştirilerinin asıl yöneliminin de bu Darwinizm olduğu iddiasındadırlar. Gregory

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

temelli olabileceğini göstermek ister... şimdiye kadar evcilleştirme oldukça yüzeysel etkiler yaratmıştır... Her türün kendi sınırları vardır; bu sınırların ötesinde evrim yoktur.”²³

Onun bir başka Darwin eleştirisi doğal seleksiyon kavramı üzerinedir.²⁴ Darwin için biyolojik olarak en uyumlu olanlar hayatta kalmaktaydı ve hayatta kalanların varolma stratejisi insan ahlakını oluşturmaktaydı. Nietzsche tahlil bağlamında bu yargıyı eleştirmez. Ancak güçsüzler olarak da değerlendirilebilecek olanların sayıca çoğunlukta olmaları, güçlü olanın hem fizyolojik hem de toplumsal normlar açısından baskılanmasına ve giderek yok olmasına neden olabilir. Gücü düşük olanlar sayıları ve kurnazlıklarıyla daha üstün gelmektedirler.²⁵

Nietzsche, doğal seleksiyon sorununa ilişkin olarak, Darwin’in organın yararlılığından hareketle onun kökenini arama çabasını eleştirir çünkü bu mümkün değildir. Ona göre Darwin, geriye dönük bir araştırma yaptığı için bu sonuca ulaşmaktadır. Nietzsche bu noktada ‘ne için faydalı?’ sorusunu sorarak uzun ömür adına yararlı olabilecek bir şeyin eş zamanlı olarak bireyin gücüne zararlı olabileceği örneğini gündeme getirir.²⁶

Nietzsche iddialarını Darwin’in varolma savaşı kavramını ‘güç istenci’ne dönüştürmek yoluyla oluşturduğu Efendi-Köle ahlakı açıklamasıyla temellendirir. Çünkü varolma savaşı bir tür statükoyu getireceği için evrime ivme kazandıramaz. Ancak güç istenci kavramı durmak bilmez bir hareketi de beraberinde getirecektir. Böylece varolma savaşı kölenin reaktif tutumuna, güç istenci ise efendinin aktif tutumuna tekabül eder. Darwin’in ortaya koyduğu ahlak anlayışı tam anlamıyla reddedilmez, yalnızca kölenin tutumu olarak serimlenir ve ortaya efendi ahlakı olacak biçimde başka bir parametre sokulur. Bu nedenle çoğunlukta olanın ahlakı (köle), efendinin önünde tıkayıcı olma mahiyeti taşıyarak evrimin hızlanmasının önünde önemli bir engel konumuna dönüşür. Bu nedenle Nietzsche’nin teorisinde ahlakın işlevinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikli olarak onun Efendi-Köle ahlakı ayrımlarına bakmakta yarar var.

Moore, ‘Nietzsche and Evolutionary Theory’ in A Companion to Nietzsche, Ed. By Keith Ansell Pearson, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, ss. 532-548, s. 519 & Daniel W. Conway, ‘Life and Self-Overcoming’ in A Companion to Nietzsche, Ed. By Keith Ansell Pearson, Blackwell Publishing, Oxford, 2006, ss. 532-548, s. 535

²³ Friedrich Nietzsche, Güç İstenci, Çev. Nilüfer Epçeli, Say Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 434-435

²⁴ a.g.e. s. 434

²⁵ A.g.e. s. 438

²⁶ a.g.e. ss. 413-414

3.1.Nietzsche'de Efendi-Köle Ahlakı

Nietzsche ahlakı temel olarak Efendi ahlakı ve Köle ahlakı olarak ele alır.²⁷ Ancak söz konusu efendi ve köle kullanımları politik göndermenin dışında, bireyin gücüne ilişkin psikolojik bir gönderme olarak ortada durmaktadır.²⁸ 2500 yıllık Batı/Hıristiyan ahlakını köle ahlakı olarak nitelemektedir. Efendinin soyluluğu, kişinin kendisine olan saygısından ileri gelir ve kendinden emin olmaya, iyi şuura işaret eder. Dolayısıyla efendi ve köle tanımlamaları içsel bir deneyime, refleksiyona işaret etmektedir.²⁹

Köle, efendinin aksine, deneyimlerini bütünleştirmede, güçsüzlüğünden kaynaklı olarak geçmişte boğulmuşluğuyla, başarısızdır. Bu hıncı duygusuna neden olur ve köle olana reaktif karakterini verir. Efendi ise gücünden ileri gelecek bir biçimde unutmaya imkanına sahiptir ki bu da onun bütünlüğünü sağlama olanağını yaratır. ³⁰ Unutmaya yeni şeylere yer açmak anlamına gelir. Efendi ahlakı zaferle evet derken, köle ahlakı kendinde olmayan her şeye hayır der. Yaratıcı eyleminin kökenini de bu hayırdan alır. Köle ahlakı kendi varlığını karşı koyduğu dış dünyaya borçludur, eylemi tepkiden kaynaklanırken; soylu olan eylemini kendiliğinden gerçekleştirir. İyi ve kötü ayrımı aslında soylu değerlendirme biçiminde aranmalıdır. İyi; ruhça soylu, asil, yüksek, ayrıcalıklı olanı ifade ederken, kötü; iyi olanın dışında bayağı olana gönderme yapar.

Bu bağlamlarda, kritik olan köle ahlakının doğal olandan, fizyolojinin gereğinden uzaklaşmış olmasıdır. Köle için kendini öncelemek, içgüdülerinin sesine kulak vermek ile başkalarını öncelemek karşı karşıya getirilir. Sonuç olarak; birincisi kötü'ye, ikincisi ise iyi'ye tekabül edecek bir biçimde anlamlandırılır. Bu sebeple köle karakteri, kendi isteğini yerine getirmek adına eylediğinde, bu eylemini meşrulaştırmak amacıyla soylu olanın değerlerinin değersiz olduğunu göstermeye çalışır.³¹ Soylu olanın erdeminin değerini değersizleştirdiği ölçüde kendi erdeminin değerini olumsuz olmaktadır.

Ahlakı Hristiyan ahlakı ile başlatan Nietzsche için, ahlak öncesi dönemde kategorik olarak eylemler iyi ve kötünün ötesinde yer alır. Ahlak

²⁷ Friedrich Nietzsche, İyinin ve Kötünün Ötesinde, Çev. Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1997, s. 169

²⁸ Keith Ansell Pearson, Kusursuz Nihilist, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 35

²⁹ Mark Warren, "Nietzsche and Political Philosophy", Political Theory, 1985, Vol. 13, NO. 2., May. ss. 183-212, s. 176

³⁰ A.g.e. ss. 177-178

³¹ Friedrich Nietzsche, Ahlakın Soykütüğü Üstüne, Çev. Ahmet İnam, Say Yayınları, İstanbul, 2015, ss.42-43

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

anlayışlarının insan karakterleri üzerinden tanımlanmasından sonra, köle ahlakı ile efendi ahlakının iyi ve kötü olarak değerlendirdikleri yargılar artık uyumsuzdur. Onun efendi-köle ahlakı ayrımı aynı zamanda tarihsel bir bakışa dayanmaktadır. Söz konusu köle ahlakı Batı kültürünü şekillendiren nihilistik bir ahlaka denk düşer. O modern dönem olarak nitelenebilecek olan kendi dönemini, köle olanların başkaldırdığı ve sonunda zafer kazandığı bir dönem olarak tanımlamaktadır. Ancak bu zafer aslında üstesinden gelinmesi gereken bir decadence’tır (çöküş/yozaşma).

Soylu insan, doğası ile çelişmeyen, isteklerine, içgüdülerine cevap vermek isteyen, fizyolojisinin gereğini yaşayan ve yine doğal bir biçimde kendini önceleyen, köle ise kendi yapamadığını efendi karakterinde gördüğünde hınc ve nefret hissine kapılanlardır. Nietzsche, klâsik iyi-kötü (good-evil) ayrımı yerine soylu-kötü (noble-bad) ayrımını yerleştirir.³² Bedeni olumsuzlamak yoluyla ahlakileştirerek, kendi gerçeğinden uzaklaşan, doğasına aykırı duran insanı bu şekilde eylemeye iten, onun sosyal bir varlık olduğu varsayımdır. Bu bir güç isteminin uzantısı olarak gerçekleşir. Nietzsche’ye göre insan, toplumsal/politik değil aksine bireyseldir. Ancak her ne kadar insan doğası gereği bireysel olsa da, disiplin ve ceza yöntemleri kullanılarak itaatkâr hale getirilip ahlakileştirilmiştir.

430

O, toplumun kökenine bir çeşit borçlu-alacaklı ilişkisini, ödev kavramını açığa çıkaran söz verme eylemini koyar. Böylece ortada cezai işlem olmasa dahi insanın içine yerleştirilmiş olan ahlaki edim kendi kendine hükmetmeyi getirecektir. Unutkan olma haliyle kendine zıt bir yeti olan belleğin açığa çıkması ile insan, acı ve söz vermeye bu belleği daha da geliştirir.

Bellek yoluyla, ahlak ötekilere bir bağımlılığı getirmesiyle bir arada yaşamanın teminatı haline dönüştürülmüştür. Sözleşme sonucu hukuki yükümlülük de açığa çıkar ki bu, suç (hukuki yükümlülüğü yerine getirmeme), vicdan (yerine getirmemekten ötürü duyulan pişmanlık) ve ödevi (yerine getirilmesi gereken) açığa çıkarır. İşte bu süreç insanın kendi gerçeğinden kaçındığını gösterir. İçgüdülerinden utanan söz konusu hastalıklı birey böylece kendisine yabancılaşmış olur.³³

³² Frederick Charles Copleston, Friedrich Nietzsche: Philosopher of Culture, Burns Oates and Washbourne, London, 1942, s. 92

³³ Friedrich Nietzsche, Ahlakın Soykütüğü Üstüne, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2015, ss. 81-83

3.2. Nietzsche'de Ahlakın İşlevi

Nietzsche'nin, ahlak eleştirisinin temeli, bireyin kendini gözeterek değil ama öncelikli olarak bir başkasını gözeterek yaşamasının doğallıktan uzak olmasıdır. Bu doğallık vurgusu üzerinden insanlığın, kendi doğasına uygun bir biçimde yaşamadığını göstermeye çalışır. "... Doğal dürtüler tekrar ahlaksızlık olarak yorumlanmıştı!"³⁴ O halde doğal olana geri dönülmeli, iyi ile kötü yeniden birbirinden ayırt edilmelidir.

Nietzsche, ahlakın söykütüğünü bulmaya yönelik araştırmaların başarısızlığının asli sebebi olarak, onun yanlış yerde aranıyor olmasını gösterir. Bencil olmayan eylemler onlardan faydalananlar için iyi olarak gösterilmiş ve sonrasında bu onaylanmış bir alışkanlık sonucu kabul edilmiştir. Açıktır ki, bencil olmayan tutum ve davranış ondan fayda sağlayan için iyi olarak konumlanırken, eyleyeni için aynı konumda olması mümkün görünmemektedir. İyi kendi başına iyidir, alçak ruhlu ve bayağı olanın tersine, soylu ve yüksek ruhludur.

Ona göre, evrensel bir ahlak anlayışı söz konusu değildir. Aksine, dönemden döneme, kültürden kültüre değişkenlik gösterecek biçimde belirli güç istençlerinin açığa çıkardığı farklı ahlak anlayışları vardır. En temel içgüdü olan ve tüm canlılarda bulunan güç istenci yaşama, özgürlüğe, gelişmeye tekabül eder; yüzü her daim kendini artırmaya, daha güçlü olmaya dönüktür. Güç istenci; köle, efendi ve üstinsan karakterlerinde, sırasıyla; varolma savaşı yolunda varolan ahlaki yapıyı korumaya çalışma, özgürlük yolunda kendi değerini yaratma ve geleceği şekillendirme bağlamlarında farklı mahiyetlerde kendisini gösterir. Bu noktadan hareketle, temelde, ahlak olarak adlandırılan yargılar alanı sürünün bakış açısına denk düşer. Nietzsche şöyle ifade etmektedir:

"Bu nedenle ahlaklılık, doğanın daha yüce bir türe ulaşmak için gösterdiği çabalara karşı bir harekettir. Etkileri: Yaşama genel olarak güvensizlik (eğilimleri "ahlaksız" kabul edildiği oranda)- duyulara karşı düşmanlık (üstün değerlerin üstün içgüdülere muhalif kabul edildiği oranda)- "daha yüce mizaçların" dejenerasyonu ve kendi kendini yok etmesidir, çünkü tam da onların içinde bu çelişki bilinçli hale gelir."³⁵

Süreç içinde oluşturulmuş olan vicdan ve özgür irade, öteki üzerinde hakimiyet kurmak isteyenlerin araçlarıdır. Suç ve sorumluluk, borçlu-alacaklı ilişkisinde özgür irade ile birbirine bağlanır ve vicdan kavramı ile kendi kendini kontrol altına alması sağlanır. Söz konusu borçlu-alacaklı ilişkisi

³⁴ Friedrich Nietzsche, 2014, s. 126

³⁵ a.g.e. s. 268

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

birey ile toplum arasındadır. Özgür irade kavramı tercih noktasında suçun karşısına cezayı yerleştirerek, varolan kuralların dışına çıkılmasına engel olmaya çalışır. Bireyin özgürleşmesi Nietzsche’nin ‘törenin töreselliği ve toplumsal deli gömleği giyme’³⁶ halinden çıkmakla mümkündür. Kendi değer yargılarının kriterinin sahibi olan, kendini başkalarından hareketle değerlendirmekten ziyade başkalarını kendinden hareketle değerlendiren insan özgürdür. Ancak birey toplumun dışında hareket ederse cezai işleme tabi tutulur. Böylece dış koşullar iç koşullara sebep olup onların güç istencini kontrol altına alır. Mağduriyeti gidermek, zararı önlemek adına ortada duran ceza aslında tanık olanlar için bir tür bellek oluşturma biçimidir.

Nietzsche “Ahlaklılık, dünyadaki diğer her şey kadar “ahlaksızdır”; ahlaklılığın kendisi bir ahlaksızlık şeklidir. Bu görüş büyük özgürleşmeyi beraberinde getirir.” der.³⁷ Nietzsche, ahlaki değerlendirmelerinde genel anlamda bencilik/özgecilerlik problemi etrafında dönmektedir. Ona göre özgecilerlik diye bir şey yoktur, olmadığı gibi olmaması da gerektirir. Özgecilerlik olduğu iddia edilen her türlü tutum ve davranış özünde kendinin çıkarına davranıştır. Toplum ile birey arasında borçlu alacaklı ilişkisi olduğu iddiası bunun üzerinedir. Özgecilerlik kavramı hem insanın doğasına aykırıdır hem de evrimsel olarak üstinsana giden yolun tıkayıcısı haline gelmiştir. Bu bağlamda, “Biyologların sahte “özgecilerliği” gülünçtür..”³⁸

432

4. Ahlakın İşlevi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme: Darwin ve Nietzsche

Nietzsche’nin Darwin’e yönelik en önemli eleştirilerinden birisi, onun çevre koşullarının etkisini fizyolojinin/organizmanın doğasının etkisinden fazla gördüğü yönündedir.³⁹ Ancak Darwin, Nietzsche’nin iddiasının aksine, organizmanın doğasının öneminin çevresel koşulların etkisinin öneminden çok daha önemli olduğunu bildirmiştir.⁴⁰ Darwin’e göre, organizma, kendi yapısı elverdiği ölçüde dışarıdan etki alarak değişebilme kapasitesinde olmakla beraber, evcilleştirme süreklilik arz etmekten ziyade, organizmanın evcilleştirilmesine sebep olan etki serbest bırakıldığında, kendi irasına dönme eğilimi göstermektedir. Bu noktada organizmanın doğasının çevresel

³⁶ Friedrich Nietzsche, 2015, s. 75

³⁷ Friedrich Nietzsche, 2014, s. 217

³⁸ a.g.e. s. 415

³⁹ a.g.e. s. 434

⁴⁰ Charles Darwin, 2016, ss. 34,36,37,40,44,64,293,324-326,496,501

koşulların etkisinden önemli olması bakımından aslında ikisi de hemfikir görünmektedir.

Nietzsche Darwin'in doğal seçilimini ereksel bir biçimde okuyarak "Ne var ki hiçbir yerde bilinçsiz seçimin herhangi bir örneğini bulamayız. (kesinlikle yoktur)." ⁴¹ Sözleriyle eleştirir. Bilinçsiz olan ya da teleolojiyi doğallaştırmak ise aslında geçmişten gelen uyumun bugünden bakılarak açıklanmaya çalışıldığını ifade etmekten başka bir anlam ifade etmemektedir. Bir şeyin fonksiyonu, üretmek için seçilmiş olanın sonucudur. Yani eğer bir fonksiyon seçilmiş ise, eğer atasıyla uyumlu ise bütünlü olan uyumu açıklanabilir. Yani bir şeyin soybilim tarafından araştırılan anlamı, onun evrimidir. Ancak Darwin'in bilinçsiz seçilimi fizyolojik bir zorunluluğun da barındırdığını işaret eder. Nietzsche "...Her türün kendi sınırları vardır; bu sınırların ötesinde evrim yoktur..." der. ⁴² Ancak Darwin'in evrimindeki bilinçsiz seçim fizyolojik zorunluluk içinde hareket alanına sahiptir. Dolayısıyla, Nietzsche Darwin'in bilişsel olmayan erekselliğini yanlış okumaya tabi tutmuş gibi görünmektedir.

Nietzsche'nin ilgisi karmaşık sosyal ve bilişsel pratikler adına mizacın doğasını açıklamak yönündedir. Nietzsche bir şeyin 'benzer' olması ile 'özdeş' olmasının farklı şeyler olduğunu dolayısıyla 'yararlı' olanın 'iyi' olarak adlandırılmasının yanlış olduğunu iddia ederken haklıydı. Bu noktada 'ne için faydalı' detayını gündeme getirerek ilişki ağını genişletmekteydi. Bu yalnızca analiz düzeyinde mümkün görünmektedir. Açıktır ki, bugün olan bir şeyin bağlamı ne için yararlı ne için zararlı biçiminde genişlemeye açık iken, bugünden hareketle geçmişin sorgulanması halinde bu detaylar çok da sorgulanabilir nitelikte değildir.

Buradaki problem, bir itici gücün, değerın ya da ereksel bir amacı tartışmanın geleneksel yolunun, hedefe ulaşmak için eyleyen bilincin kasıtlı nesnesinin olduğunun düşünülmesidir. Nietzsche, yaşamın yönlendirilmişliğinin doğallığını göstermektedir. Bu aslında tam olarak Darwinizmde gördüğümüz doğal seçilimin türlerine ve özelliklerine denk düşer. Doğal seçilimin doğasının bencil olduğu iddiası kritik öneme sahiptir.

Nietzsche her bir dürtünün bencil olduğu ve organik işleve dönük olmadığını söylemek istemektedir, ancak Darwin'in teorisinde bencil dürtülerin mücadelesinin toplam sonucu organizma için işlevseldir. Hatta Darwin de içgüdülerin yukarıda da belirtildiği üzere kendi içlerinde çatıştığı ve yapılan tercih sonucu içgüdü tatmin edildikten sonra pişmanlığın açığa

⁴¹ Friedrich Nietzsche, 2014, s. 434

⁴² a.g.e. s. 435

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

çıkabileceğini açıklamaktadır ki, bu açıklama onun ahlak anlayışının temel noktalarından birine işaret etmekteydi. Darwin son tahlilde insanı özgeci olarak konumlandırmaktadır. Bunun kaynağında insanın var olma savaşı yer alır ve insan doğayla ve diğer canlılarla baş etme sürecinde, bireysel olarak hareket etmesinin ona kazandırmadığını gördükten sonra evrimsel bir süreç içinde işbirliğine gitmiştir. Bu onun hem fiziksel zayıflığının gereğidir hem de biyolojik olarak evrimsel kodlarına işlenmiş durumdadır. Bir başka deyişle, Darwin’in kuramında insan benci olduğunda kazanamadığı için özgeci olmak zorunda kalmıştır. Bu Nietzsche’nin gözünde benci olanın özgeci olarak tarif edilmesinden başka bir şey değildir.

Darwin ahlak anlayışının temelini, insanın fiziksel bir gerçeklik olarak sosyal bir varlık olması nedeniyle hem benzerlerine sempati duyuyor olması hem de evrimsel olarak geçirdiği zorunlu süreçlerin onu işbirliğine götürmesiyle oluşturur. İnsan, fizyolojisinin gereği olarak var olma savaşı kavramına uygun hareket eder çünkü tek başına yaşama imkanı yoktur. Bu bağlamda, Nietzsche, onun var olma savaşı kavramını güç istenci kavramına dönüştürerek, Darwin’in doğalcılığını temel almış ancak onu doğal, sosyal ve bireysel olmak üzere üç aşamaya genişleterek kendi değer tahlilini oluşturmuş gibi görünmektedir. Nietzsche’nin güç istenci bireysel olanı ve yaşamın değerini harekete geçiren, seçilimi sağlayan şeydir. Nietzsche’nin güç istenci Darwinizm’de yapılmış bir iç revizyon olarak okunabilir.⁴³

Nietzsche ve Darwin arasındaki temel uzlaşmazlık 'varolma savaşı' ve 'güç' kavramları temelindedir. Bu bağlamda, Nietzsche’nin bakış açısından, Darwin’de varolma savaşı olarak yapılan eylem yerinde saymaya, bir tür statükoya denk düşerken, kendi güç istenci daha iyi varolma, kontrolü elinde bulundurma manalarında evrimin asıl itkisi olmaktadır. Nietzsche Darwin’in statüko bağlamında yanıldığını düşünmektedir.⁴⁴

Efendi-köle ahlakı ayrımı yaparak Darwin’in kuramında yer almayan bir karakter tahliline gitmiştir. Bu bağlamda aslında Nietzsche’nin köle ahlakı Darwin’in açıkladığı toplumsal ahlak anlayışı ile birebir uyumludur. Çünkü söz konusu sürü insanı var olabilmek adına diğerleri ile işbirliği yapmak zorundadır. Efendi ise gücünden ötürü işbirliğine gitmemekte ve bu bağlamda değer alanı içinde çoğunluktan ayrılmaktadır.

Dahası, Nietzsche’nin yönelimi Darwin’in yöneliminden çok farklıydı. Darwin ahlakı insan için iyi ve ilerlemeci konumlandırmaktaydı. Ancak bu yargı yine de genellikle grup içi geçerliydi. Çünkü grup içi işbirliği evrimsel

⁴³ John Richardson, 2004, Introduction

⁴⁴ Gregory Moore, 2016, ss. 517-519

olarak var olma savaşında işlevsel iken grup dışında yok olmaya da sebebiyet verebilirdi. Darwin'in tanımladığı insan figürü, Nietzsche'nin tahlilinde köle karakterine denk düşer. Nietzsche'ye göre; ahlak, köle karakteri için faydalı iken, efendi karakteri için zararlıdır. Onun asıl yönelimi güçlü olanın daha da güçlenmesinin önündeki engeli kaldırmaktır. Bu nedenle o efendi karakterini, köle ahlakının kendisi için iyi olduğu düşüncesinden kurtarmaya çalışır. Toplumun bütünüyle ilgilenmez. Onun ahlaka ilişkin eleştirel yaklaşımı belirli bir gruba, efendiye hitap eder.⁴⁵ Örtük bir biçimde onun için iyi, mükemmeliyetçi insan konseptine ulaşmaktır. Nietzsche, sonuçsal olarak mükemmeliyetçi olarak değerlendirilebilir.

Her iki düşünür için de insan ahlakı evrimsel biyolojinin ürünüdür, kendinde, doğa koşullarından tamamen bağımsız evrensel bir ahlak öğretisi yoktur. Kendinde toplumsal bir kavram olarak ahlak, birlikte yaşama zorunluluğundan ileri gelir ve değişkenliğe tabidir. Bu bağlamlarda, her iki düşünür için de temelde ahlaki edim kendini öncelemektedir.

Bir gelişim psikolojisi uzmanı olan Bloom⁴⁶ bebekler üzerinde yaptığı araştırmalar sonucunda insanın doğasında hali hazırda ahlak duygusu, empati ve merhamet, ilkel bir hakkaniyet ve adalet algısının bulunduğunu ancak bunun çok kısıtlı düzeyde olduğunu iddia etmektedir. O Darwin'in ahlaki yargılarının dış-grup içinde ahlaksızlık olarak kabul edilmediği yargısını onaylayacak şekilde, insanın ahlaki tutumunun birinci sırasında kan bağı bulunduğunu, bunun sebebinin akrabalarda bulunan genlerin korunmasının kişinin kendisini koruması anlamına geldiği şeklinde açıklar. İkinci kategoride ise bireyin kendi topluluğunun yer aldığını çünkü bunun işbirliği ile iç-grup bireylerinin çıkarlarının artırdığını belirtir. De Waal⁴⁷ da benzer şekilde primatların, hayatta kalma olasılıklarını artırması nedeniyle zamanla evrimsel olarak özgeci hale dönüştüklerini bildirmektedir. Bu bakımdan Darwin'in var olma savaşına dayanan özgeci tahlili ile Nietzsche'nin temel dürtüyü benciliğe dayandırması koşut olmakla beraber günümüzün bilimsel araştırmalarıyla da örtüşmektedir.

⁴⁵ Thomas Hurka, Nietzsche: Perfectionist. In: Nietzsche and Morality, ed. Leiter, B. & Sinhababu, N. 1st. Ed. Clarendon Press: Oxford, 2007, pp. 9-32. P. 9. & Brain Leiter, "Nietzsche's Moral and Political Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Available at: <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=nietzsche-moral-political> [Accessed 20 May 2017]

⁴⁶ Paul Bloom, (2015). *Bebeklerin Ahlakı Yaşamı*. Çev. Ezgi Kardelen, İstanbul: Verita kitap, 2015, ss. 183-185

⁴⁷ Frans De Waal, *Bonobo ve Ateist*, Çev. Aslı Biçen, İstanbul: Metis. 2014, s. 161

5.Sonuç

Sonuç olarak, her iki düşünür de insan ahlakını evrimsel bir temelde ele almış ve bu bağlamda ahlakı evrensel olmayan, değişebilir, koşullara bağımlı yaşam kuralları olarak değerlendirmişlerdir. Yukarıda göstermeye çalıştığım gibi, Nietzsche hem evrim kuramı hem de ahlakın kökeni ve gelişimi hususlarında Darwin’in kuramından kendisine çok şey mal etmiş gibi görünmektedir. Hatta onu eleştirdiği noktalarda bile aslında kimi zaman bu eleştiriyi aynı şeyi söyleyerek yapmış olması şaşırtıcıdır. İki düşünür için de organizmanın doğası sosyal hayatı şekillendirmede önem arz etmektedir. Darwin bu yaklaşımını var olma savaşı kavramında temellendirirken Nietzsche onu güç istenci’ne dönüştürerek ve bu kavramda derecelendirme yaparak insan karakterleri arasında köle, efendi, üstinsan ayrımlarına gitmiştir. Bu hususa ilişkin olarak Nietzsche’nin Darwin’den oldukça etkilendiği ve onun yeni bir yorumunu getirdiği kanısındayım. Çünkü Nietzsche aslında Darwin’in ahlak öğretisini ve kökenini açıkça reddetmekten ziyade onun kuramında bir revizyona gitmiş gibi görünmektedir. Darwin’in insanı Nietzsche’nin köle karakterine tekabül etmekte ancak Nietzsche daha güçlü olanları da tanımladığı için iki kuram sanki birbirine karşıt gibi görünmektedir. İkisi arasında iddia edilebilecek en önemli ayrımlardan biri insanın özgeci ya da benci konumlandırılmasıdır ki bu da aslında ikisinde de aynıdır. Darwin’in varolma savaşı kavramına göre, varlığını sürdürebilmek adına önceleri benci olan insan, zamanla doğayla tek başına mücadele edemediğini görmesi üzerine zorunlu olarak özgeci olmuştur. Bu artık ahlaki bir ilke haline dönüşmüştür. Bu noktada Nietzsche ise, insanın benci olduğu iddiasındadır çünkü insanın özgeci olduğu iddia edilen tavrının temel amacı yine kendi çıkarıdır.

Darwin ve Nietzsche’nin, ileri sürdüğü ve birbirinde çok farklı gibi görünen açıklamalar özünde aynı madalyonun iki yüzüdür. Onları birbirinden ayıran en temel nokta; Darwin’in ahlakı ilerlemeci, Nietzsche’nin ise ilerlemenin önünde bir tıkayıcı olarak konumlandırmasıdır. Nietzsche ahlak eleştirisini yaparken efendi karakterine hitap etmektedir. Söz konusu ahlak öğretileri onun düşüncesinde kölenin faydasına iken efendinin zararındadır. Mükemmeliyetçi bir bakış açısına sahip olması nedeniyle, Nietzsche, köle ahlakının efendiye zararlı olduğunu görülmesini sağlayarak, evrimin ilerlemesinin hızlandırılmasını talep etmektedir. Bununla birlikte Darwin, insan ahlakının toplumsal ilerlemeyi sağladığını iddia ederken haklı olsa da, Nietzsche’nin insan ahlakının, özgür eylemleri baskılayarak düşüncenin önünde engel teşkil edebileceği ve ilerlemeyi yavaşlatabileceği de göz ardı edilemez. Bu bağlamlarda düşünüldüğünde, Nietzsche’nin Darwin’den ciddi düzeyde etkilendiği ve onu revize ederek kendi teorisini oluşturduğu iddia edilebilir.

KAYNAKÇA

- Bloom, P. (2015). *Bebeklerin Ahlaki Yaşamı*. Çev. Ezgi Kardelen, İstanbul: Verita kitap.
- Conway, D. (2006). 'Life and Self-Overcoming' in *A Companion to Nietzsche*. Ed. By Keith Ansell Pearson. Pp. 532-548.
- Copleston, F. (1942). *Nietzsche, Friedrich: Philosopher of Culture*, Burns Oates and Washbourne LTD., London.
- Darwin, C. (2016). *Türlerin Kökeni*, Çev. Ömer Ünal, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Darwin, C. (2008). *İnsanın Türeyişi*, Çev. Sevim Belli, İstanbul: Onur Yayınları.
- De Waal, F. (2014). *Bonobo ve Ateist*, Çev. Aslı Biçen, İstanbul: Metis.
- Hurka, T. (2007). "Nietzsche: Perfectionist" in *Nietzsche and Morality*, Ed. Leiter, B. & Sinhababu, N., 1st. Ed. Clarendon Press: Oxford, pp. 9-32.
- Leiter, Brian, "Nietzsche's Moral and Political Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Available at: <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=nietzsche-moral-political> [Accessed 20 May 2017]
- Moore, Gregory. (2006). "Nietzsche and Evolutionary Theory" in *A Companion to Nietzsche*, Ed. By Keith Ansell Pearson. Pp. 515-531
- Nietzsche, F. (1997). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Ahmet İnam, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Nietzsche, F. (2014). *Güç İstenci*, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları.
- Pearson, A. (1998), *Kusursuz Nihilist*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Richardson, J. (2004). *Nietzsche's New Darwinism*, Oxford: Oxford University Press.
- Warren, M. (1985). "Nietzsche and Political Philosophy", *Political Theory*, Vol. 13, NO. 2., May.

“Ahlakın Neliği Sorununa Bir Bakış:
Darwin ve Nietzsche’de Ahlakın İşlevi”
Eda ÇAKMAKKAYA

438
